

**Univerzitet Crne Gore
Filološki fakultet**

NJEGOŠEVI DANI 9

– Zbornik radova –

Tivat, 7–10. 9. 2022. godine

Nikšić, 2023.

Studijski program za crnogorski jezik
i južnoslovenske književnosti
Filološki fakultet Nikšić
Univerzitet Crne Gore

Uređivački odbor

Prof. dr TATJANA ĐURIŠIĆ
Prof. dr RAJKA GLUŠICA
Dr NATAŠA JOVOVIĆ

Recenzenti

Prof. dr hab. BOGUSŁAW ZIELIŃSKI
Prof. dr VLADIMIR OSOLNIK
Prof. dr hab. LECH MIODYŃSKI
Prof. dr TATJANA ĐURIŠIĆ
Prof. dr IVO PRANJKOVIĆ
Prof. dr RAJKA GLUŠICA

NJEGOŠEVI DANI 9

MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP

Tivat, 7–10. 9. 2022. godine

Za izdavača
Prof. dr Igor Lakić

Glavna i odgovorna urednica
Prof. dr Tatjana Đurišić

Lektura i korektura
Mr Bojan Minić

Korice
Slobodan Vukićević

Tehnička obrada
Dalibor Vukotić

Izdavač
Filološki fakultet Nikšić
Danila Bojovića bb.
www.ucg.ac.me/fil

Štampa
Ras Press DOO

Tiraž
300

SADRŽAJ

POZDRAVNE RIJEČI

DR DRITAN ABAZOVIĆ , premijer Vlade Crne Gore	11
NJEGOVA EKSCELENCIJA RAMI REDŽEPI , ambasador Republike Sjeverne Makedonije	13
ŽELJKO KOMNENOVIĆ , predsjednik Opštine Tivat	15
DIJANA SINDIK , direktorica Centra za kulturu Tivat	17
PROF. DR RAJKA GLUŠICA , predsjednica UO Univerziteta Crne Gore	19
PROF. DR IGOR LAKIĆ , dekan Filološkog fakulteta	21
PROF. DR ROBERT HODEL , predstavnik Naučnog savjeta Njegoševih dana	23
PROF. DR TATJANA ĐURIŠIĆ , predsjednica Organizacionog odbora Njegoševih dana	25

PLENARNA IZLAGANJA

Sven MENESLAND (Oslo):

ISTRAGA POTURICA I ETNIČKO ČIŠĆENJE: ZLOUPOTREBA NJEGOŠA.....	29

Slobodan GRUBAČIĆ (Beograd):

O SMRTI AUTORA	37

Академик **Радомир В. ИВАНОВИЋ** (Нови Сад):

ДАРОВИ И ДУГОВИ	49

Zlatko KRAMARIĆ (Osijek):

КАКО JE POČETAK ZAPRAVO BIO SAMO NASTAVAK... ..	65

NJEGOŠEVO KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO

Dorota GIL (Kraków):

NJEGOŠ – OVAPLOĆENJE ILI SASTAVNI DEO FUNDAMENTALNIH IDEJA.....	89

Tatjana ĐURIŠIĆ (Nikšić):

NJEGOŠ KAO CITATNI UZOR CRNOGORSKOG EPSKOG ROMANA	99

Miodrag LEKIĆ (Rim):

PARALELIZMI MOTIVA BOŽIĆNE POBUNE (ISTRAGE) U <i>GORSKOM VIJENCU</i> I <i>SICILIJANSKE VEČERNJE</i> U PALERMU 1282.	121

Милош ЂОРЂЕВИЋ (Vršac):

ИСТОРИЧАР ИДЕЈА (Допринос Радомира Ивановића његошологији)	127

Ana MINIĆ (Nikšić):
NJEMAČKI PUTOPISCI O ULOZI RATA U NJEGOŠEVOJ CRNOJ GORI..... 145

STVARALAŠTVO BLAŽA KONESKOG (stogodišnjica rođenja)

Leh MJODINJSKI (Katovice):
HUMANISTIČKA TOPOFILOJA PREMA LOGICI NAUČNOG OPISA –
МАКЕДОНСКИ МЕСТА И ИМИЊА BLAŽA KONESKOG 159

Јасмина МОЈСИЈЕВА-ГУШЕВА (Скопје):
ГРАДЕЊЕТО НА МАКЕДОНСКИОТ КУЛТУРЕН ИДЕНТИТЕТ
СОГЛЕДАН ПРЕКУ ДЕЛОТО НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ..... 167

Весна МОЈСОВА-ЧЕПИШЕВСКА (Скопје):
ЛИРСКИОТ КВАРТЕТ
ЖИНЗИФОВ – НЕДЕЛКОВСКИ – РАЦИН – КОНЕСКИ..... 183

Луси КАРАНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА (Штип):
КАКО СЕ КОМУНИЦИРА ВО ПРОЗАТА НА КОНЕСКИ..... 195

Иван АНТОНОВСКИ (Скопје):
ПРОСТАТА И СТРОГА ПЕСНА
ВО НАЈРАНАТА ТВОРЕЧКА ФАЗА НА КОНЕСКИ 209

Марина ДАНИЛОВСКА, Марина СПАСОВСКА (Тетово):
УМЕТНИЧКАТА ЕДНОСТАВНОСТ ВО ПРОЗНИТЕ ЗАПИСИ НА
КОНЕСКИ..... 219

Elka JAČEVA-ULČAR (Skopje):
AKTUALNOST KNJIŽICE “POVODOM NAJNOVIJEG NAPADA
NA NAŠ JEZIK” BLAŽA KONESKOG IZ 1948. (75 GODINA KASNIJE) ... 227

ANTIRATNI DISKURS U (JUŽNO)SLOVENSKIM KNJIŽEVNOSTIMA I KULTURAMA

Robert HODEL (Hamburg):
KRLEŽA: OD ANTIRATNE LIRIKE DO MARKSISTIČKE ESEJISTIKE 237

Boguslav ZJELINJSKI (Poznanj):
POLITIKA U SRPSKOJ POSTMODERNISTIČKOJ PROZI:
POKUŠAJ SISTEMATIZACIJE 251

Gabriela ŠUBERT (Jena):
STANISLAV VINAVER O ZAROBLJENIČKOM LOGORU 271

Васко ШУТАРОВ (Скопје) МАКЕДОНСКАТА КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА ВО ФУНКЦИЈА НА МИРОТ	281
Magdalena REKŠĆ (Łoď): ANTIRATNI DISKURS NA FEJSBUK GRUPI <i>RUSI, UKRAJINCI,</i> <i>BELORUSI I SRBI ZAJEDNO PROTIV RATA</i>	299
Vojćeh ŠĆEPANJSKI (Poznanj): KRITIKA PACIFIZMA, A ANTIRATNI STAV MEANDRI MISLI O. PROF. JOZEFA (INOĆENTIJA MARIJE) BOHENJSKOG (1902–1995).....	309
Tamara LABUDOVIĆ (Nikšić): ANTIRATNI DISKURS U ROMANU <i>HEROJ NA MAGARCU</i> MIODRAGA BULATOVIĆA.....	323
Bojana OBRADOVIĆ (Nikšić): VELIKI MEHANIZAM CIVILIZACIJSKOG ZLA U ROMANU „DOKLE GORA ZAZELENI“ MIHAILA LALIĆA.....	337
NAUKA O JEZIKU	
Rajka GLUŠICA (Nikšić): DRUŠTVENA ULOGA LINGVISTA – AKTIVISTIČKA LINGVISTIKA	349
Svenka SAVIĆ (Novi Sad): DISKURS POLEMIKA OKO RODNO OSETLJIVOG JEZIKA	363
Margareta BAŠARAGIN (Rijeka): DISKURS MIZOGINIJE: RODNO OSETLJIV JEZIK U DISKUSIJI	371
Nataša JOVOVIĆ (Nikšić): KLASIFIKACIJA KOORDINIRANIH REĆENICA NA PRIMJERU LALIĆEVIH ROMANA.....	383
Jelena MRKAIĆ (Nikšić): LEKSIČKO-SEMANTIČKA I KONCEPTUALNA ANALIZA SOMATIZAMA U NJEGOŠEVOJ FRAZEOLOGIJI I PREVODNIH KORESPONDENATA U ENGLSKOM JEZIKU: KONTRASTIVNI PRISTUP.....	397
Jelena BAŠANOVIĆ-ĆEĆOVIĆ (Podgorica): SLOJEVITOST LEKSIKE U ROMANU <i>ILI KUĆ</i> I MOGUĆNOSTI NJENE LEKSIKOGRAFSKE OBRADE	433
Милена БУРИЋ (Никшић):	

СТАЛНИ ЕПИТЕТ *МИО* У НАРОДНОЈ ЕПСКОЈ ПОЕЗИЈИ И *ГОРСКОМ*
ВИЈЕНЦУ – ЛИНГВОСТИЛИСТИЧКА АНАЛИЗА 449

Danijela RADOJEVIĆ (Podgorica):
STILSKO-JEZIČKE KARAKTERISTIKE RAZLIČITIH TIPOVA TUĐEG
GOVORA U CRNOGORSKOJ MEĐURATNOJ PRIPOVJEDAČKOJ
PROZI 457

Марина СПАСОВСКА, Марина ДАНИЛОВСКА (Тетово):
ЗА СЛОЖЕНИТЕ ГЛАГОЛСКИ ФОРМИ ВО ЦРНОГОРСКИОТ
И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
(врз примери од романот „Хансеновите деца“ од Огнен Спахиќ)..... 467

Војан MINIĆ (Nikšić):
STILSKI POTENCIJAL ZADNJONERČANIH KONSONANATA U
SAMOSTALNOJ UPOTREBI I MEĐUSOBNOJ VEZI 479

Луси КАРАНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА
Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
lusi.karanikolova@ugd.edu.mk

КАКО СЕ КОМУНИЦИРА ВО ПРОЗАТА НА КОНЕСКИ

Во оваа статија се осврнуваме кон комуникациските аспекти во прозата на Конески од интертекстуална и семантичка перспектива, што пак се во тесна врска со теоријата на менталитетот. Откако ќе се укаже на развојот на дијалогот, односно комуникацијата од антиката, преку средновековието, па сè до новиот век, според историјата на европскиот менталитет, анализата се сосредоточува на дијалозите, монолозите и невербалната комуникација на ликовите во четири раскази на Конески: „Лозје“, „Пречек“, „Изложба“ и „Песна“. Се разгледуваат дијалозките релации: маж : маж, маж : жена, жена : жена, жена/маж : дете, но и односот на некои од ликовите спрема себе самите и спрема одреден предмет, конкретен или апстрактен. Анализата ги опфаќа и значенските аспекти на овие релации, кои со ретки исклучоци, речиси секогаш подразбираат разнебитување на еднката тогаш кога таа се оддалечува од земјата, односно „напојување“ со сила, тогаш кога таа е блиску до роднокрајната грутка.

По таков начин, уште еднаш и по којзнае кој пат се покажува и докажува исконската поврзаност на литературата на Конески со Македонија.

Клучни зборови: комуникација, дијалог, монолог, невербална комуникација, земја, Македонија.

1. ПРИСТАП

Во оваа статија чие заглавие делумно носи прашален призив се обидуваме да го елаборираме и интрпретираме феноменот – какво е комуникативното однесување на машките и женските ликови, на возрастите и децата, на градското и селското население и на конфесионалните заедници во некои раскази на Блаже Конески.

Прашањето за комуникабилноста, односно дијалогичноста го разгледуваме пред сè од позициите на теоријата на интертекстуалноста. Ги имаме предвид ставовите на Михаил Бахтин за дијалогизмот и на Јулија Кристева за интертекстуалноста, како појдовна точка преку која ги анализираме неколкуте дијалозки релации - маж : маж, маж : жена, жена : жена, жена/маж : дете, но и односот на некои од ликовите спрема самите себе и спрема одреден предмет, конкретен или апстрактен. Овие односи ги демонстрираме во четири раскази на Конески: „Лозје“, „Изложба“, „Пречек“ и „Песна“.

Во согласност со нашиот долгогодишен афинитет спрема теоријата на менталитетот, оваа анализа ја адаптираме и на ставовите на австрискиот социолог на културата Питер Дилкенбахер по однос на категоријата – комуникација, хронолошки следејќи го нејзиниот развој од грчко-римската антика, преку европското средновековие, па сè до новиот век.

Анализата ни допушти да „создадеме“ еден хибриден модел (поврзувајќи ги категориите комуникација – дијалогичност – менталитет) кој ни овозможи, по изолацијата и своевидниот субспецијалистички третман на односните релации, заедно со сиот семантички багаж што обилно го распостилаат, да дојдеме до едно сознание кое воопшто не е спектакуларно. Имено, резултатот е таков што повторно ја допираме/се соочуваме/ја наоѓаме значенската константа што е впрочем и доминанта во интегралниот опус на Конески, а која подразбира разнебитување на единката тогаш кога таа се оддалечува од земјата, односно „напојување“ со сила, тогаш кога таа е блиску до роднокрајната грутка.

По таков начин, уште еднаш и по којзнае кој пат се покажува и докажува исконската поврзаност на литературата на Конески со Македонија.

2. ХРОНОЛОГИЈА

Феноменот комуникација, што историјата на европскиот менталитет ја определува како интеракција, во смисла да се говори, да се прави, да се дејствува, заедно со подоцнежната потребата говорот да биде китнест за да допре до страста на адресатот, својот зародиш го има во грчкиот полис (град-држава). Информациониот систем во античка Грција бил таков што нужно произлегувал и се развивал во согласност со потребите на граѓанството: „Интеракциите се упатени кон разбирање, посредување, поврзување и општење: (...) вербално да се расправа со човекот пред себе – било вообичаено, на политичките собири, во судовите, во филозофските школи, на улица, на плоштад, (...), па и во театар, кој не бил само место што сите го ценеле и каде луѓето се среќавале и забавувале, туку се посредувале пораки во вербален и невербален облик (Dilcenbaher, 2009: 313, 314). Кога отприлика во 8 век п.н.е. почнала да се шири писменоста и кога во грчкиот полис се наметнува потребата од образование, поточно требало да се знае да се чита и пишува, пораките, кои претходно биле пренесувани од гласници, почнале, како што вели Дилкенбахер да се магационираат и по таков начин да совладуваат временски и просторни дистанци (такви биле законите на Дракон и Солон во 5-4 век п.н.е., кои пак биле бележани на дрвени таблици и, за да бидат видливи за сите, се поставувале на главните градски згради).

Значаен удел во омасовувањето на заемната комуникација во античкиот грчки град-држава имал процесот на препишување кој станал и професија – се појавиле професионални препишувачи познати како *librari*. Така, Хомеровите епови кои, ако претходно биле усно пренесувани од професионални пејачи, веројатно некаде околу 6 век п.н.е. почнале писмено да се бележеат и умножуваат како „главно образовно средство на

нацијата“. Комуникацискиот систем во античкото општество доживува натамошен развој – преминува во надрегионален, а притоа бил главно условен од нужноста за водење војна, политиката и земјоделството. Во таа смисла, била добро разработена и организирана и државната пошта, „(...) со користење коњи, камили и гласници – пешаци (...) Хеленистичкиот систем на известување, како и подоцна *cursus publicus* на Римјаните, речиси исклучиво им служел на државните интереси“ (Dilcenbaheg, 2009: 315, 316). Римската антика познава и т.н. *acta urbis* (=populi Romani), што претставувал еден вид билтен, преку кој на војската и во провинциите им се соопштувале дворските настани, дневните новости и сенатските одлуки. Функција на насочен, тенденциозен информатор имале и кованите пари, кои во римското доба на царевите „(...) имале улога на посредник на важни вести“ (Dilcenbaheg, 2009: 316).

Античкото грчко, односно римско општество уште познавало и еден вид берза на вести, некаде во 5 и 4 век п.н.е. во Грција, која подразбирала договарање за цените на производите и размена на информации за тешкотиите во земјоделството и паричните работи. Треба да се има предвид и градиозната римска мрежа на патишта од која и денеска има остатоци во нашите краишта, а која овозможувала, заедно со транспортот на луѓе и стока, уште и пренесување вести. Всушност, токму римскиот сообраќаен систем, кој ќе го олесни патувањето претставувал „(...) олеснување за раното христијанство, кое било упатено на комуникации (...) Мисионерски патувања на апсолотот Павле се изразит пример за тоа“ (Dilcenbaheg, 2009: 316, 317).

Најсигурен и најбогат извор на информации за средновековното европско секојдневие кога станува збор за начинот и видовите комуникации е книжевноста. Преодот од усна кон писмена култура во бележењето на јуначките епови, кои се, како што е познато мошне присутни во европската средновековна книжевност, претставувал прогресивен чекор во развојот на комуникацискиот систем. Ако во раниот среден век политичките заедници не ги тематизирале сталешките граници, веќе во развиениот среден век, постоеле ексклузивни комуникациони заедници, коишто се одвојувале од другите општествени класи. Елитистичката свест закрепнала преку јазичната комуникација: „Она што дворската поезија го постигнала не било ништо друго освен развиток, увежбување и конкретно пренесување на општествените вредности и идеали какви што се ценеле барем во благородничките кругови“ (Dilcenbaheg, 2009: 320). Францускиот јазик е доминантен во Европа, сè до 14 век, дури и во Англија, кога ќе биде потиснат од народниот, кој се двои на дијалекти. Почнувајќи од 12 век, се оформува релативно хомогена комуникативна заедница, во која, образовани научници и дворски поети заемно се обраќале на латински јазик. Тоа е време кога: „(...) сите официјални разговори, во областа на правото, воспитанието, теологијата и сл., биле водени на латински“ (Dilcenbaheg, 2009: 321), за дури после периодот на реформацијата (16 век), нашироко да се распространи мајчиниот јазик (иако латинскиот како научен и управен, официјален јазик со тоа уште долго не го губел своето влијание). Во

9 век, како што нотира и европската историја на менталитетот, благодарение на Моравската мисија на Кирил и Методиј, старословенскиот јазик станува писмен (=официјален) јазик меѓу словенскиот свет. „За верска настава секогаш се користеле народните јазици (...), а почнувајќи од позниот среден век, латинскиот почнал да го губи своето значење, иако до длабоко во новиот век, ќе ја задржи својата важна функција во црквата и на универзитетите“ (Dilcenbaheg, 2009: 321). И ако во раниот среден век писменото комуницирање било екслузивитет на службените и црковните лица, веќе во 13 и 14 век јазичното разбирање станува егзистенцијална нужност, за во доцниот среден век, потребата од описменување да го зафати и градското население, а не само привилегираните класи. Улогата на речниците и енциклопедиите во јакнењето на образованието и комуникативната свест е битен фактор уште во 6 и 7 век, а од 12 век интензивно почнува процесот на развивање народни зборови од латинскиот јазик. Тоа значело дека, латинскиот јазик подигнал бариери, за кои веќе дошло време да се уриваат.

Според историјата на европскиот менталитет, се чини дека „(...) средновековниот човек бил многу повеќе заинтересиран за воспоставување контакт со други светови отколку што обично се претпоставува“ (Dilcenbaheg, 2009: 322). Во прилог на тоа се зачестените поклоненија на Божјиот гроб, на кои патувале и жени, во придружба на мажи, веќе во 12 век. Комуникацијата во оваа смисла сфатена како патување подразбира и отвореност на европскиот средновековен свет кон други култури.

Имајќи предвид дека за еволуцијата на јазикот и комуникабилноста податоци се црпат речиси исклучиво од литературата, посебно внимание во средниот век предизвикува поезијата: „(...) раните книжевни епови биле пишувани на стандардизираното јазично богатство, во што спаѓаат обилната употреба на готови формули, стереотипни обрасци на опишување (топоси), повторувања и јасни ритмички расчленувања, најчесто иста структура на дејство и раскажувачки шаблони“ (Dilcenbaheg, 2009: 323). Усната поезија била носител на комуникативноста и таа, заедно со богатиот европски фолклор може да се третира како „усна комуникација во вид на поезија“.

Средниот век е време кога се случува преодот од усна кон писмена култура, но и почеток на епохата на печатарството. Историјата на европскиот менталитет го дефинира точното говорење како конституент на темелот на културата на едно општество, а лингвистичкиот код како израз на општествениот идентитет.

Интелектуалната комуникација во средниот век се развивала благодарение на ракописот, кој за разлика од антиката кога се пишувало на папирус, сега се користел пергаментот. И, ако во раниот среден век ракописот бил создаван исклучиво во црквите и манастирите, веќе во 11 и 12 век низ Европа се отвораат и световни канцеларии – писарници, кои меѓутоа не ги потиснуваат манастирските работилници. „Ракописот и подоцна печатениот текст понудиле многустрани можности за комуникација, но истовремено почнале да ги истиснуваат сведоците на усната култура и да

ги чинат излишни“ (Dilcenbaher, 2009: 327). Како куриозитетен може да се смета податокот дека жените се истакнувале како експери во препишувањето.

Во подемот на информациониот систем во европскиот среден век голем простор ѝ припаѓа и на невербалната комуникација, „(...) онака како што се изразувала со симболика, гестови и мимики“ (Dilcenbaher, 2009: 328). Така на пример, доминантни симболи на германското патувачко царство биле: кралската круна, царскиот жезол (скиптар), царското јаболко, „светот копје“, прстенот. Гестовите пак, како што се изјаснил Тома Аквински, се прават за со нив нешто да изразиме. Честопати се применувал бакнежот, како знак за помирување, склопување договор или мир, како израз на заедништво во литургијата или како гест на потчинување. Така на пример со бакнувањето на лепрозниот, свештениците покажувале и докажувале дека целосно му се оддадени на Христа, политичкиот бакнеж значел гест на мир, итн.

Задача за пренесување на информации преземала и средновековната музика, во кралските дворови, во црквите или на бојното поле. Комуникативна функција имала и ликовната уметност (фреските, сликите на олтарот, минијатурите).

Европското средновековното искуство во развојот на комуникацијата го покажува процесот на усно и писмено разбирање и размена на информации со симболичко општење, гестови и мимики.

Ако се знае дека промените во комуникацијата се најтесно поврзани со процесот на општествени преобразби, тогаш јасно е дека новиот век во таа смисла носи најголеми и најинтензивни промени – допушта да се прави разлика меѓу т.н. интерперсонална комуникација (што подразбира комуникација меѓу човечки единки или општење во мали групи) и масовна комуникација (весници, списанија, телевизија, интернет).

Според историјата на менталитетот, во новиот век, до диференцирање на овие два типа комуникација се доаѓа преку реализирање на три процеса:

А) Развитокот и стандардизацијата на националните јазици, која се случува заради конституирањето на одделните национални држави, како резултат на повлекувањето на латинскиот јазик како јазик на науката и францускиот како говорен јазик во кралските дворови, а во корист на националните јазици. По таков начин, националниот јазик како средство за комуникација стекнува идентитетски интегритет.

Б) Описменувањето како процес што покажува повисоко и поинтензивно ниво на комуникација меѓу заемно поврзаните народносни групи тече заедно со процесот на конституирање на националните јазици. Најголемиот дел од Европа, со отворањето основни училишта бил трајно и речиси потполно описменет веќе во 19 век.

В) Технолошкиот развој, што подразбира силен подем, почнувајќи од поштенскиот сообраќај, преку печатарството и пронаоѓањето на телефонот, а во поново време со сè позачестената употреба на компјутерот и интернетот, мошне многу влијае на интерперсоналната комуникација. Тоа

влијание кое бездруго се дефинира како негативно по однос на човековиот менталитет, критиката го образложува со паролата „наркотизирање“, со тенденција да прерасне во „некротизирање“ на *homosapiens*-от...

3. ТЕОРИЈА

Теориска платформа за нашата анализа на дијалогичноста и комуникацискиот потенцијал во прозата на Конески од перспектива на менталитетот претставуваат ставовите за интертекстуалноста на Јулија Кристева и дијалогичноста на Михаил Бахтин. Интертекстуалноста, според Кристева е „(...) текстуална интеракција која се произведува во внатрешноста на еден текст (...), зашто во една конкретна текстуална структура, различните секвенци (кодови) се сфаќаат како трансформации на секвенци (кодови), преземени од други текстови“ (Кристева, 2003: 39). Интерпретирајќи ја теоријата на дијалогичноста на Бахтин во книгата „Проблеми на поетиката на Достоевски“ и барајќи потврда за своите сфаќања на интертекстуалноста, односно дијалогичноста, Кристева потенцира: „Лингвистиката го проучува јазикот за себе, неговата специфична логика и неговите суштествености кои ја прават можна дијалогската комуникација, но таа прави апстракција од самите дијалогски односи. Дијалогските односи не се сведуваат ни на односите на логиката и значењето, кои сами по себе се лишени од дијалогскиот момент. Тие мораат да бидат покриени со зборови, да станат искази, изрази со зборови, позиции на различни субјекти, за меѓу нив да се појават дијалогски односи. Дијалогските односи се апсолутно невозможни без односите на логиката и значењето, но тие не се сведуваат на нив и имаат своја специфичност“ (Кристева, 2003: 13, 14). Затоа, „(...) најмалата единица на поетскиот говор е најмалку двојна (не во смисла на дијадата означител – означено, туку во смисла на едно и друго“ (Кристева, 2003: 16). Иманентниот дијалогизам, според резимирањето на Кристева, подразбира дека „(...) субјектот на раскажувањето, со самиот чин на раскажување, се обраќа на некој друг, и токму во однос на тој „друг“ се структурира раскажувањето (Кристева, 2003: 21). Многу едноставно, процесот на интерпретација на интертекстуалноста до ниво на дијалогичност, Ранко Младеноски го определува на следниов начин: „(...) интертекстуалноста не е ништо друго освен воспоставен „дијалог“ меѓу два дискурса – еден нов (хипертекст) и еден стар (хипотекст) (Младеноски, 2022: 29).

Третирајќи ја по ваков начин една прозна текстовна структура, може да се рече дека сè во раскажувањето е дијалог и дијалогично, односно се „покорува“ на Бахтиновото поимање за дијалогичноста: почнувајќи од авторот, преку ликот и дијалозите на ликовите (репликите), читателите, како рецепиенти на тоа и такво раскажување, а потоа дијалогот меѓу хипотекстот (како културна и идеолошка матрица на „новото“ раскажување) и хипертекстот (кој треба да ја претстави актуелната култура и менталитет), кои и не се ништо друго ами логика и значење на раскажувањето.

Познатото за опитниот читател лингвистичкото поимање за дијалогот, што и не е многу далеку од дијалогичноста меѓу текстовните единици, онака како што ги дефинираат Кристева и Бахтин, а ќе послужи во нашата анализа, го пренесуваме преку ставовите на Јуриј Лотман и Емил Бенвенист. Имено, Јуриј Лотман, толкувајќи го механизмот на дијалогот, подвлекува дека: „(...) Учесниците во дијалогот, најизменично, од позиција на ‘предавање’ преминуваат во позиција на ‘примање’, а предавањето се одвива во дискретни дози, со прекини меѓу нив (...) За да биде дијалогот можен, неопходен е уште еден услов: заемната заинтересираност на учесниците во ситуацијата за пораката и способноста да се совладаат неизбежните семиотички бариери“ (Лотман, 2006: 154). Според Бенвенист, пак, „(...) субјективноста е инстинктивна и од неа не може да се избега при креирањето на беседата (...) ‘јас’ добива значење само кога некој кој ја држи беседата ќе го изговори; тоа ‘јас’ станува друго ‘јас’ кога некој друг ќе земе збор (...) штом ќе се појави заменката ‘јас’, таа, ако не експлицитно, тогаш имплицитно подразбира и едно ‘ти’ и едно ‘тој’; тоа значи дека беседата е секогаш управена кон ‘вториот’ (комуникант, адресат) и ‘третиот’ (оној кој е тема на комуникацијата“ (Андоновски, 2011: 43, 44).

Имајќи ги предвид овие синтетизирани теоретски гледишта што се извлечени за потребите на нашата анализа, го афирмираме ставот дека сè е во една книжевна структура е дијалог, секој наративен сегмент, поголем или помал, има тенденција и афинитет да „комуницира“ со друг, сличен или различен, според својот просторно – временски опфат, според својот семантички капацитет и поставеност во наративниот контекст. Тоа се обидуваме да го покажеме (и не мора да го докажеме) преку демонстрација на дијалошките аспекти во расказите на Конески, што треба да го илустрираат и менталитетот на македонскиот човек, но и на човекот, воопшто.

4. ДЕМОНСТРАЦИЈА

Моделот за третман на дијалошките карактеристики во четири раскази од Блаже Конески: „Лозје“, „Изложба“, „Пречек“ и „Песна“ подразбира: поставување на дијалошките релации меѓу ликовите, утврдување на предметот на разговор (во некои случаи е монолог или пак ментално обраќање на ликот кон самиот себе), невербалната комуникација, потоа определување и елаборација на интертекстуалниот дијалог меѓу одделни сегменти во текстот, комуникацијата на релација автор: рецепиент, од која најчесто произлегува и можноста за увид во дијалошкото рамниште на „општење“ меѓу хипотекстот (стариот текст) и хипертекстот (новиот текст), што, како што веќе се кажа, претставува одраз на општествената, идеолошката и културната заднина на текстот. Кон ваквиот пристап, се надоврзува и третманот на менталитетот што се подразбира низ целото раскажување и кое е можеби највидливо или произлегува од комуникациските активности на ликовите (но и интертекстуалното „дијалогизирање“), а е поврзано со начинот на комуникација.

Во расказот „Лозје“ вербалната комуникација се одвива исклучиво на релација маж – маж, поточно неименуваниот домаќин и гостинот Марко, и двајцата студенти. Предмет на разговорот е лозјето на домаќинот, неговата разграденост и интелектуалните лозја што „ги градат“, оформувајќи го своето факултетско образование. Невербалната комуникација го подразбира „неверството“ на Елена, девојката на домаќинот (Елена е отсутна од текстот) и „забранетото“ милување на ногата на Елена од страна на Марко, една ноќ во возот. Вербален монолог нема, но затоа има внатрешен монолог на Марко, кое произлегува од неговото колебање и интимно измачување – како да му каже на другарот за непланираното, спонтано неверство негово и на Елена.

Кон динамизирање на интертекстуалноста, во овој расказ се пристапува преку дијалогичноста на релацијата автор – рецепиент. Имено, ако централен предмет на разговор е лозјето и неговата разграденост, кое и како такво има егзистенцијално и животно значење за домаќинот, зашто имено: „(...) јас ќе се лекувам овде, на сонце“ (Конески, 1990 : 7) и „Го разградиле. Зар некој ќе го чува? Чудна е таа потреба кај луѓето – да се овековечат. Но пак фала му на стариот – барем во свое лозје го печам колков“ (Конески, 1990: 8), тогаш имаме можност, на едно подлабоко текстовно ниво, да му пристапиме на ентитетот лозје како на симбол. Во таа смисла, во културната меморија на народите во светот, „ (...) Лозјето пред сè е имот, па според тоа претставува осигурување на животот и она што го прави вреден: едно од најдрагоцените човечки добра (...) Затоа што се жртвувал наместо Израел, Христос исто така ќе биде спореден со со лозјето, бидејќи неговата крв е виното на Новиот Завет (...) Лозјето е важен христијански симбол, особено затоа што дава вино, симбол кој е слика на спознанието. Не случајно се вели дека Ное, кој стои на почетокот на новиот циклус, прв засадил лозје. Во текстовите на евангелието, лозјето е симбол на кралството небесно (...) Во иконографијата, лозјето е често сликовит приказ на стеблото на животот (...) Онака како што лозјето било растителен израз на бесмртноста, така и виното, во архаичните преданија, останал симбол на младоста и вечниот живот: вода на животот“. (Chevalier/ Cheerbrant, 1983: 359,360). Оттука, можноста на лозјето да се гледа како на симбол на домот, на имотот, на таткоимовината, на кои единката секогаш има можност да се врати. Затоа и болеста на колкот на домаќинот – студент може да се асоцира со разграденоста на лозјето, но и како потреба да се врати дома, за да се излекува.

Дијалогот за лозјето се споменува и во еден интелектуален контекст: кога гостинот Марко ќе му предложи да го загради лозјето, неименуваниот домаќин ќе рече: „ – Знаеш ти Марко, какви лозја градам јас сега. Ајде нив да ги кроиме. – И почнува провлечено: – Лозје имаше Соломон во Валамон (...)“ (Конески, 1990: 8). Можеби овој текстуален фрагмент значи своевидно надоградување на лозјето од таткоимовината со свој, интелектуален чеиз, така што се неутрализира во извесна смисла првичната информација за разграденоста на лозјето, нешто што пак, од друга страна би значело отуѓување од татковото. Но, во интегралниот впечаток по

однос на значенските компоненти на овој расказ, „разграденоста“ на лозјето е безмалку кобна – таа се доведува во врска/дијалогизира со семантиката на „малите лисици“ кои го разградуваат лозјето: тие се штетни, но можат да бидат и кобни. Една таква „мала“ лисица (која без разлика што е мала, сепак е лисица) е и другарот Марко – тој си дозволува да се оддаде на моменталното искушение и, покрај намерата да биде искрен – го премолчува двојното неверство спрема другарот (негово и на Елена) кој го примил дома, во своето лозје. И присуството на таквите мали лисици го разградуваат домот и таткоимовината. По таков начин, фрагментите од ова длабинско, семантичко ниво, кои очигледно дека меѓусебе дијалогизираат, нè носат до последното, идеолошко рамниште на општење: меѓу хипотекстот – нужноста да се чува татковото, татковинското, домот и хипертекстот – оддалечувањето од домот и многуте „мали лисици“ кои го разградува лозјето – читај татковото и татковината!

Каде го препознаваме и менталитетот кој треба да произлезе од комуникацијата, вербална и невербална? Во потребата да се дојде дома, во инсистирањето да за „загради“ лозјето (читај: таткоимовината и таковината!), во нужноста од интелектуално надградување, што го донесе „новото“ време, но и во неверството (читај: предаството!) на ближниот.

Во расказот „Изложба“, комуникацијата на ниво на текст се сведува на дијалошките релации: маж – маж, поточно уметник со студенти од ликовна академија, придружувани од молчалива другарка, еманципирана и образувана градска девојка, потоа жена – дете, поточно мајка (најверојатно вдовица) и ќерка (најверојатно сираче) и еден примерок на невербална комуникација (кратка средба на погледи) меѓу маж – жена, или меѓу уметникот и мајката (во која отсутствува сетилна иницијација). Предмет на разговор е уметноста, односно детските цртежи поставени на изложба во една градска изложбена сала. Интимното монологизирање на уметникот е основната интертекстуална предлошка од која почнува да се развива интертекстуалното дијалогизирање меѓу површинските и длабинските текстовни структури. Елементарниот дијалог на ниво автор – рецепиент пак, во овој расказ на Конески ги доведува во допир хипотекстот и хипертекстот.

Имено, разговорот меѓу етаблираниот уметник и амбициозните студенти и нивната молчалива, а бездруго инилигентна другарка се однесува исклучиво на уметничкиот капацитет на детските цртежи. Дијалогот пак, меѓу мајката и ќерката се сведува на потрагата по двата цртежа на девојчето, кои уметникот, нем сведок на нивниот разговор не дозволил да се постават, бидејќи не ги задоволувале критериумите на изложбата. Интертекстуалното дијалогизирање почнува токму тука – кога се отвора дилемата – дали било воопшто нужно, по секоја цена да се задоволи професионалната принципиелност, за сметка на насушно потребната лична сатисфакција на едно сиромашно сираче. Ова е и дилемата на уметникот, неговото внатрешно монологизирање, заправо дијалогизирање меѓу уметникот професионалец и уметникот човек. И сè останува премолчано, нерешено,

заедно со отворената дилема. Уметникот во погледот на мајката ќе го препознае прашањето – Каде се цртежите на детето?, но нема да најде сила да проговори, иако ќе биде свесен за ненамерно нанесената болка, која веројатно ќе остане во меморијата на девојчето сираче, како уште еден товар на и онака обременетото секојдневие.

Комуникацијата на релација автор – читател е многу јасна. Таа е содржана во интимното прекршување на уметникот. И од неа се изродува јасната дистинкција меѓу хипотекстот – уметност и професионална етика и хипертекстот, чие средиште ја чини токму дилемата со прашален призив – зарем е поважно задоволувањето на професионалната праведност од една трајна болка во детската душа?

Овие длабински фрагменти на текстот кои се резултат на интертекстуалниот дијалогизам на овој расказ многу природно кореспондираат со категориите кои го определуваат човековиот менталитет воопшто. Него го наоѓаме во настојувањето да се остане принципиелен во својата професија, во себепрекорувањето за ненамерните грешки и поуката – следниот пат на време да се постапи поинаку, во неможноста да се сокријат сиромаштијата и болката (кај нас Македонците, во нашата традиција има и таква поговорка) и сл. Всушност, текстовните структури и нивната имплицитна семантика речиси се поистоветуваат со белезите на менталитетот. Сродноста се постигнува токму со дијалогичноста (и монологодичноста).

Општ е впечатокот дека расказите на Конески не изобилуваат со многу дијалози, затоа што лирскиот тоналитет, толку иманентен на неговата творечка постапка, присутен е и во прозата. Но, во расказот „Пречек“, квантитативниот биланс од дијалозите е нешто побогат – вкупно 20 реплики од сите ликови, на четири страници печатен текст. Дијалозите се одвиваат на релација жена – жена и жена – дете, а предмет на разговор е емигрантката Мими, која за својот петминутен престој во татковината, на аеродром е пречекана од своите сестри и десетгодишниот внук Владо. Невербалната комуникација е својствена за Мими и се однесува на нејзината свесност за физичката убавина, начинот на движење, облеката, шминката. Дијалозите меѓу сестрите имаат носталгична нота и се сведуваат на жалење што Мими не ги посетува почесто (веќе десет години се немаат сретнато) и што барем сега не останува подолго, но и прекор кон дојденката што не купила барем мал подарок за внукот. Сосема малку прозборуваат и за сопругот на Мими, констатирајќи ја неговата подостареност, заедно со оправдувањето на Мими дека тој е многу добар и многу работи. Бидејќи во овој расказ нема внатрешни монолози, кои би ја поттикнале динамиката на внатрешните текстовните структури, интеракцијата на текстовните елементи надвор од дијалозите се однесува најмногу на информацијата – зошто тетката што живее во туѓина не му донела ништо на своето десетгодишно внуче, нешто што во неименуваната татковина (Македонија) не би му се случило речиси никому. Сестрата, мајката на Владо скоро и да не може да ја прикрие лутината, наспроти третата жена, која се обидува да го неутрализира тој очигледен конфликт, иако разговорот и кратката средба не дозволуваат да ескалира. Релацијата пистаел – читател е исто така

фокусирана, освен на обидот да се опише емигрантката Мими, со сите нејзини стекнати манири на екстравагантно надворешно однесување кои не се својствени за нејзините сестри, уште и најмногу на отсуството на внимание кон внукот. Впрочем, мајката на детето Владо е лута на својата сестра, колку за очигледното непочитување кон неа и нејзиниот син, толку и за фактот што сестра ѝ ги заборавила, ги напуштила домашните, семејните манири и обичаи на однесување. И најпосле, ваквиот дијалогизам придонесува да се дефинира смислата на хипотекстот, што подразбира традиција и проширено татковинска традиција, додека хипертекстот пак е своевидна негација на својот предтекст – отуѓеност од домот, од традицијата кои нè носат до сознанието дека туѓината го отуѓува човека.

Роднокрајната, татковинска па и мајчинска предлошка во прозата на Конески се осознава, се разбира имплицитно на самиот крај на расказов: Мими последна од патниците ќе се качи во авионот, а сзнаечкиот наратор ќе го извести читателот дека таа чувствува силен умор. Во тој, на ниво на текст потенциран умор на хероината ја наоѓаме и логиката на значењето на ова четиво, дека имено, оддалеченоста од домот и отуѓеноста на единката од роднокрајното, татковинското и мајчинското (родната грутка кај Конески има мајчинска улога, во смисла на извор на сила и закрилничка), резултира со латентна несреќа, со перманентен умор.

Белези на менталитетот, очигледно македонски (и балкански), се всушност податоците што површинското текстовно рамниште експлицитно му ги „нуди“ на читателот: домашната, роднокрајната средина е податна за чување и зачувување на традицијата, на семејните односи, обичаи и практики.

Расказот „Песна“ е можеби најпоетичниот прозен текст на Конески. Поетот Конески едноставно, како да не се ни обидува да се прикрие, па и го озаглавува своето четиво со прост поетски наслов. Овде нема ниту еден, класичен вообичаен дијалог, интерпункциски означен со тире или наводници. Комуникацискиот (=дијалогски) биланс се сведува на сè на сè четири примероци. Тие четири т.н. дијалогски единици или фрагменти претставуваат замислен дијалог на Петре со Богдановото девојче, односно негово интимно монологизирање; истовремено, тие се и фиктивен дијалог на Петре со неговата гајда, а може да се примат и прифатат и како обид на авторот, односно сзнаечкиот наратор да комуницира (=дијалогизира) со рецепиентот (=читателот). Може да се рече дека постои уште еден дијалогски фрагмент, на крајот на расказот, што подразбира своевидно двојно обраќање на Петре спрема себе, императивно („Свири Петре-е-ј“) и спрема земјата, како мајка – закрилничка и штитеничка („Тој се притиснува на земјата, и му се чини дека не свири, ами како мало дете цица една јадра и слатка боска) и спрема својата гајда („Свири гајдо, свири душо“) (Конески, 1990: 42).

Определувањето на дијалогските релации овде се сведува на дијадата маж – маж, поточно маж спрема самиот себе или маж со самиот себе, општење што едновременно ја подразбира и релацијата маж – предмет,

односно Петре – неговата гајда. Се чини мошне битна, според своите место и значење во овој квантитативно многу мал, но исклучително комплексен дијалогски контекст и оној финален фрагмент, од самиот крај на расказот, кога Петре телесно општи со мајката – земја. Тогаш, во антејски манир бара/наоѓа сила, се напојува со сила, која му е одземена од неговата опседнатост (за него љубов) спрема Богдановото девојче. Токму љубовта на возрастниот Петре спрема Богдановото девојче е предмет на дијалогот (читај: различните нивоа на монолог) во овој расказ.

Наоѓаме за потребно да потенцираме дека, мајчинската функција на родната земја има многу моќна улога во интертекстуалниот дијалог во расказот „Песна“. Таа е лечебна за јунакот, утешителка, закрилничка и, иако е тоа премолчано, антејски напоителна – зашто Петре има семејство, има и ќерка врсничка со Богдановото девојче и тој, според напишаните правила на јавното мислење, нема право нејзе да ја љуби! Ваквата мајчинска улога/функција на земјата, која е бездруго земјата македонска (и по таков начин се стекнува со татковски и татковински легитимитет) кореспондира со семантиката на дијалозите, кои, како што се рече и реално се монолози, или интимни изблици на Петре гајдацијата, чија душа е научена да се обраќа со песна: „Бог да ја бие мајка ти, зошто те роди убава!“ (Конески, 1990: 39). Дијалогизирањето меѓу хипотекстот и хипертекстот е општење или сооднос меѓу традицијата и јавното мислење од една, и забранетата љубов на Петре спрема Богдановото девојче, од друга страна.

Карактеристики на македонски (може да се рече и балкански) менталитет во овој расказ има многу. Тие се однесуваат на обичајот за значаен верски празник да се оди на целодневен или повеќедневен престој во манастир, да се свири, пее и игра оро, да се јаде грав од манастирски казан (ова обично се прави за време на православниот празник Голема Богородица, на 28 август). Белег на менталитетот е и силното влијание на јавното мислење, кое, според вкоренетите практики доминира над личните чувства и доживувања на единката.

Анализата на предметните за нашата статија четири раскази на Конески е спроведена безмалку унифицирано, според утврден и дефиниран модел, што подразбира (навидум хибридна) комбинација на категориите комуникација, дијалогичност и менталитет. Демонстрацијата на дијалогизирањето на текстовните структури на ниво на дијалог и длабинско (=семантичко) рамниште, задолжително нè носи кон уточнување или синтетизирање на семантичкиот биланс во една базична релација меѓу хипотекстот и хипертекстот, како негова идеолошка заднина. Таа пак, безмалку совршено и многу природно, во сите случаи кореспондира со белезите на менталитетот, кој најпосле, без особен напор се препознава како македонски.

5. КОМЕНТАР

Во своите сè на сè десет раскази од книгата „Лозје“ (1955) и во кратките прозни белешки собрани во збирката „Дневник по многу години“

(1988), поетот Блаже Конески не престанува да биде поет. Тоа е познато, барем во македонистиката, така што интензивната лирска обоеност на неговите раскази, нивната нагласена поетичност ја наоѓаме како причина, или можеби подобро повод за слабиот квантум од експлицитни дијалози. Анализата на од нас одбраните четири раскази: „Лозје“, „Изложба“, „Пречек“ и „Песна“, покажа дека тоа воопшто не претставува пречка да се развие богата дијалогичност на интертекстуално ниво, што пак, од своја страна е загарантирана со интензивноста на поетското во нив.

Она што паѓа во очи во оваа и мноштвото други прилики при пристап кон прозата (па и поезијата) на Конески е фактот што авторот/поетот, со многу ретки исклучоци (ги сведочиме во белешките од книгата „Дневник по многу години“), што пак го потврдуваат правилото, воопшто не ја споменува Македонија.

Имајќи ја предвид доминацијата на поетското кај Конески, впечатокот дека безмалку сите негови прозни записи се лично доживевани или барем засведочени, или пречуени и прекажани, ја констатираме во нив сеприсутната, латентна тегобност и болка, веројатно нему именентни како на човек посветен на науката и уметноста, но и на човекот и луѓето од неговото поднебје, каде што твореше и живеше. Сакаме да подвлечеме (иако тоа е познато во научниот свет), дека сиот творечки опус на Конески е посветен на неговата средина, на неговата матица, на неговиот дом, татковина и (нека ни биде дозволено во оваа прилика да го употребиме терминот) мајковина. Имаме потреба сето ова да го потенцираме зашто тоа како Македонци и опитни читатели на Конески ние не само што го чувствуваме, туку го носиме како неопходност и суштност, како уникатна надградба на нашата, македонска ДНК. Исто така, неопходно е да се истакне дека ликовите од прозата на Конески и конкретно, оние од расказите што во оваа прилика ги ставивме на увид, се ликови што го претставуваат македонскиот човек, во нив го гледаме нашиот роднина, нашиот сосед, колега, пријател, обичен минувач. Ги препознаваме во тие ликови начините на општење и дијалогизирање на Македонците, некогаш порано и сега, а го „читаме“ преку нив и нашиот, македонски менталитет.

И затоа, одговорот на прашањето загатнато во заглавието – Како се комуницира во прозата на Конески, гласи – НА МАКЕДОНСКИ (ЈАЗИК И НАЧИН) И ЗА МАКЕДОНИЈА!

БИБЛИОГРАФИЈА:

- Андоновски, Венко: *О(А)бдукција на теоријата том I: Жива семиотика*, Галикул, Скопје, 2011;
- Dincelbaheg, Peter: *Istorija evropskog mentaliteta*, Службени гласник – ,CID Podgorica, 2009;
- Караниколова, Луси: *Техники на усно и писмено комуницирање*, ЕУРМ, Скопје, 2010;
- Караниколова/Чочоровска, Луси: *Артејскиот потенцијал во прозата на Конески*, СПЕКТАР бр.78, Институт за македонска литература, Скопје, 2021, стр.143–157;
- Конески, Блаже: *Проза, Култура*, Скопје, 1990;
- Крестева, Јулија: *Речта, дијалогот и романот*, во Теорија на интертекстуалноста, приредила Катица Кулафкова, Култура, Скопје, 2003, стр. 9–39;
- Лотман, М. Јуриј: *Семисфера*, Издавачки центар ТРИ, Скопје, 2006;
- Младеноски, Ранко: *Дијалогизмот и интертекстуалноста во македонскиот роман*, во книгата: *Низ лавиринтите на книжевното писмо*, Македоника литература, Скопје, 2022, стр. 29–34;
- Кулафкова, Катица (приредија): *Теорија на интертекстуалноста*, Култура, Скопје, 2003;
- J. Chevalier, A. Cheerbrant: *Rjecnik simbola*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1983

Lusi KARANIKOLOVA-ČOČOROVSKA

HOW TO COMMUNICATE IN KONESKI'S PROSE

Summary

In this article, we review the communication aspects in Koneski's prose from a semantic perspective, closely related to the social mentality theory. After pointing out the development of dialogue, i.e. communication, starting from antic times, through the Middle Ages to the new century, in line with the history of the European mentality, the analysis focuses on the dialogues, the monologues, and the non-verbal communication of the characters in the four short stories by Koneski: "Vineyard", "A Welcome", "Exhibition" and "Song". The following dialogic relations are considered: man:man, man:woman, woman:woman, woman/man:child, as well as the relations of some of the characters with themselves and towards a certain object, whether concrete or abstract. Moreover, the analysis covers the semantic aspects of these relations, which, with rare exceptions, almost always imply the destruction of the individual when she/he distances themselves from the homeland, i.e. the opposite effect of accumulating force when she/he is close to the homeland. In this way, once again and after a countless number of times, the primordial connection of Koneski's literature with Macedonia is shown and proved.

Keywords: communication, dialogue, monologue, non-verbal communication, country, Macedonia.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-694-38-8
COBISS.CG-ID 27107076